

Ysgolion cymunedol: teuluoedd a chymunedau wrth wraidd bywyd ysgol

Adroddiadau Cylch Gorchwyl Estyn

Ymateb Llywodraeth Cymru

Enw'r adroddiad:

Ysgolion cymunedol: teuluoedd a chymunedau wrth wraidd bywyd ysgol

Manylion yr adroddiad

Ysgrifennwyd yr adroddiad hwn mewn ymateb i gais gan y Gweinidog Addysg yn ei llythyr cylch gwaith i Estyn ar gyfer 2019-2020. Mae'n canolbwyntio ar ddulliau hynod effeithiol o greu ysgolion cymunedol gan ysgolion cynradd, ysgolion uwchradd, ysgolion pob oed ac ysgolion arbennig. Mae'r adroddiad wedi'i anelu at Lywodraeth Cymru, penaethiaid a staff mewn ysgolion, awdurdodau lleol a chonsortia rhanbarthol.

Mae'r adroddiad hwn yn canolbwyntio ar y ffordd y mae ysgolion cymunedol yn gweithio mewn partneriaeth â sefydliadau cymunedol, gwasanaethau statudol a nifer o asiantaethau arbenigol i ddarparu gwasanaethau sydd o fudd i ddisgyblion, eu teuluoedd a'r gymuned a wasanaethir gan yr ysgol. Yn benodol, mae'r adroddiad yn ystyried sut mae ysgolion yn:

- cryfhau ymgysylltu â theuluoedd a'r gymuned
- ymestyn y defnydd o asedau'r ysgol gan y gymuned
- darparu ystod o wasanaethau, gan gynnwys iechyd a gwasanaethau cymdeithasol, drwy gydleoli neu ddarparu hybiau gwasanaeth yn y gymuned

Crynodeb o'r Prif Ganfyddiadau

1. Mae arweinwyr ysgolion cymunedol llwyddiannus yn cyfleu gweledigaeth gref ac ymdeimlad o bwrpas, wedi'u tanategu gan ddealltwriaeth ddofn o'r cymunedau a wasanaethir gan yr ysgol a pharch tuag atynt. Mae gan yr arweinwyr hyn werthoedd cryf wedi'u seilio ar gred mewn cynhwysiant a'r angen i fynd i'r afael ag annhegwch, a phenderfyniad i oresgyn heriau. Mae'r arweinyddiaeth yn yr ysgolion hyn yn feiddgar ac yn ddygn, ac yn cydweithio'n agos â theuluoedd a chymunedau i wella cyfleoedd bywyd plant a phobl ifanc. Mae arweinwyr yn deall yr heriau cymdeithasol ac economaidd penodol mae eu cymuned yn eu hwynebu, ac effaith y rhain ar ddisgyblion a'u teuluoedd.
2. Mae gwella ysgolion mewn ysgolion cymunedol effeithiol yn rhoi ymgysylltu â theuluoedd a'r gymuned wrth wraidd prosesau cynllunio. Caiff ymgysylltu â rhieni a'r gymuned ei gydnabod yn un o'r strategaethau pwysicaf o ran gwella'r ysgol, a chaiff ei ystyried yn rhan annatod o wella lles a chyflawniad disgyblion. Mae ffocws clir ar ymgysylltu â theuluoedd a'r gymuned, gweithio mewn partneriaeth a defnyddio cyfleusterau'r ysgol er budd y gymuned ehangach.

3. Mae ysgolion cymunedol llwyddiannus yn gwerthuso effaith eu strategaethau ar gyfer ymgysylltu â theuluoedd a'r gymuned yn rheolaidd. Maent yn dilyn hynt a helynt newidiadau yn y gymuned, fel tueddiadau o ran ymddygiad gwrthgymdeithasol, ac yn adolygu eu dulliau er mwyn iddynt allu lliniaru effaith y newidiadau hyn ar eu disgyblion.
4. Mae ysgolion cymunedol effeithiol yn darparu dysgu proffesiynol targedig i'r holl staff a llywodraethwyr. Maent yn cydnabod bod staff a phartneriaid yn gyfrifol am ddulliau cymunedol yr ysgol, ac yn deall anghenion datblygu eu staff a'u partneriaid. Mae'r ysgolion hyn yn cynnwys partneriaid a staff o asiantaethau eraill yn eu dysgu proffesiynol ac yn cydnabod, er mwyn bod yn ysgol gymunedol llwyddiannus, bod angen i'r holl weithwyr proffesiynol hyn rannu gwerthoedd, dealltwriaeth ac ymrwymiad cyffredin i wireddu eu cydweledigaeth.
5. Mae arweinwyr a staff mewn ysgolion cymunedol sydd ag ymgysylltiad cryf â rhieni yn meithrin medrau, hyder a hunan-barch eu rhieni. Mae rhaglenni dysgu i deuluoedd sydd wedi'u cynllunio'n dda yn helpu rhieni i wella eu gallu i gynorthwyo eu plant. Yn aml, mae'r rhaglenni hyn wedi'u targedu i gynorthwyo rhieni i symud ymlaen i gyflogaeth neu ddysgu pellach.
6. Mae ymgysylltiad rhieni'n nodwedd allweddol o ysgolion cymunedol cryf. Mae'r ysgolion hyn yn darparu ystod o gefnogaeth a chyingor, ac yn cynnwys rhieni fel partneriaid mewn addysg. Mae rhieni'n teimlo, beth bynnag fo'r amgylchiadau, y gallant droi at yr ysgol am gymorth. Mae ysgolion cymunedol llwyddiannus yn trin pob rhiant ag urddas a pharch, ni waeth pa heriau maent yn eu hwynebu. Yn gyfnewid am hyn, mae rhieni'n falch o'u hysgol ac eisiau cydweithio â'r staff i sicrhau'r cyfleoedd bywyd gorau i'w plant a phobl eraill yn y gymuned. Mae rhieni'n ystyried yr ysgol yn lle y gallant fanteisio ar gyngor a chymorth i'w helpu i ddatrys problemau yn ymwneud â'u plant neu bryderon ehangach yn ymwneud â thai, arian, medrau neu les y teulu.
7. Mae staff â chyfrifoldeb penodol dros ymgysylltu â theuluoedd a'r gymuned yn hollbwysig i lwyddiant ysgol gymunedol. Mae arweinwyr ysgolion cymunedol effeithiol yn cydnabod pwysigrwydd penodi unigolyn neu dîm i arwain ymgysylltu â theuluoedd a'r gymuned. Mae gan yr aelodau staff hyn fedrau, tueddfrydau, gwybodaeth ac ymroddiad penodol, sy'n sicrhau y gallant gyflawni eu rôl ag awch a sensitifrwydd.
8. Mae ysgolion cymunedol effeithiol yn gwerthfawrogi eu partneriaethau ag ystod o asiantaethau, gan gynnwys sefydliadau statudol a'r trydydd sector. Gwyddant heb y partneriaethau hyn na fyddant yn gallu darparu gofal integredig, cymorth nac ystod eang o brofiadau i ddisgyblion, teuluoedd a'r gymuned ehangach. Mae'r berthynas rhwng yr ysgolion hyn a'u partneriaid wedi'i nodweddu gan gyd-barch. Mae arweinwyr ysgol a staff sy'n gweithio mewn ysgolion cymunedol effeithiol yn deall y cyfraniad y gall sefydliadau lleol a chenedlaethol ei wneud i'w hysgol a'r gymuned.
9. Mae ysgolion sy'n meithrin perthynas gref â theuluoedd yn ei gwneud yn

hawdd ac yn ddiogel i rieni fynd i mewn i adeilad yr ysgol. Maent yn creu ardal benodol yn yr ysgol i rieni a theuluoedd ei defnyddio, weithiau heb fod angen gwahoddiad neu apwyntiad. Mae'r mannau hyn yn hygyrch, ond mewn lleoliad i ffwrdd oddi wrth yr ardaloedd a ddefnyddir gan ddisgyblion, a chânt eu defnyddio mewn ffyrdd amrywiol. Er enghraifft, gall rhieni ddefnyddio ystafell teuluoedd i gyfarfod yn anffurfiol, dysgu fel teulu, cyfarfod yn breifat â staff ymgysylltu â theuluoedd, neu fynychu cyfarfodydd grwpiau rhieni.

10. Mae ysgolion cymunedol effeithiol yn defnyddio asedau'r ysgol mewn modd ystyriol i wella bywydau plant a theuluoedd yn y gymuned leol. Maent yn gweithio mewn partneriaeth â grwpiau a sefydliadau lleol mewn ffyrdd mentrus a chreadigol. Maent yn ceisio mynd i'r afael â bylchau mewn darpariaeth chwaraeon, diwylliannol neu ofal lleol, gan gynnwys yn ystod gwyliau'r haf. Er y daw'r defnydd o gyfleusterau ac adnoddau'r ysgol gan grwpiau cymunedol ag incwm i'r ysgol, nid dyma'r prif ddiben. Yn yr enghreifftiau gorau o ddefnyddio asedau, mae arweinwyr yn agor yr ysgol oherwydd eu bod yn credu yn rôl yr ysgol fel grym a all helpu i wella'r gymuned.
11. Mae ysgolion â gwasanaethau cydleoedig, fel iechyd, lles a dysgu i oedolion, wedi ymrwmo i gydweithio â'r partneriaid hyn i wella bywydau plant a'u teuluoedd. Mae'r ysgolion hyn yn datblygu dull wedi'i deilwra i gydleoli gwasanaethau sy'n bodloni anghenion yr ysgol, teuluoedd a'r gymuned. Er enghraifft, nid oes gan bob ysgol â gwasanaethau cydleoedig gyfleusterau a adeiladwyd yn bwrpasol i letya'r gwasanaethau hynny. Yn yr achosion hyn, mae ysgolion yn darparu man 'desgiau poeth' i bartneriaid, neu fynediad at rannau o adeiladau'r ysgol yn rheolaidd.
12. Mae cydleoli gwasanaethau'n galluogi ysgolion cymunedol a'u partneriaid i rannu gwybodaeth a chydweithio i fynd i'r afael â heriau cyffredin. Mae hyn yn galluogi ysgolion i roi cymorth cyflym i deuluoedd sy'n agored i niwed, ac atal anawsterau rhag gwaethygu. Mae hyn yn arbennig o amlwg pan mae ysgolion yn cydweithio'n agos â darpariaeth Dechrau'r Deg gydleoedig neu wasanaethau eraill yr awdurdod lleol. Mae teuluoedd sy'n derbyn y cymorth hwn yn gwerthfawrogi'r gwasanaeth a wna i'w hansawdd bywyd.
13. Er gwaethaf y dystiolaeth o botensial ysgolion cymunedol mewn llenyddiaeth ymchwil a pholisi'r llywodraeth, ni wireddwyd y weledigaeth ar gyfer ysgolion cymunedol yng Nghymru mewn modd cynhwysfawr na chynaliedig. Dros amser, dehonglwyd y cysyniad o ysgolion cymunedol mewn ffyrdd amrywiol, ac mae hyn wedi gadael gwaddol o wahanol fathau o ddarpariaeth. Disgrifiwyd y ddarpariaeth hon mewn adroddiad gan y Sefydliad Polisi Cyhoeddus i Gymru (2016, t.14) fel 'heb ei chydlynu ar lefel leol na chenedlaethol, i raddau helaeth'. Mae'r rhan fwyaf o ddatblygiadau ar lefel yr ysgol, wedi'u sbarduno gan arweinwyr unigol, fel arfer, sydd â diben moesol cryf a dealltwriaeth o werth cydweithio â theuluoedd a chymunedau.

Argymhellion:**Dylai ysgolion:**

A1 Meithrin partneriaethau cryf â theuluoedd fel rhan annatod o wella lles a chyflawniad pob disgybl

A2 Cyfeirio'n glir mewn cynlluniau strategol at sut byddant yn cydweithio â theuluoedd, y gymuned a phartneriaid i wella lles a chyflawniad pob disgybl

A3 Cyflogi staff ymgysylltu â theuluoedd a'r gymuned i gydweithio â theuluoedd, y gymuned a phartneriaid ehangach

A4 Cydweithio â'r awdurdod lleol a phartneriaid statudol a'r trydydd sector i ddarparu gwasanaethau sy'n mynd i'r afael ag anghenion teuluoedd a'r gymuned, gan gynnwys cydleoli gwasanaethau a defnyddio asedau'r ysgol

A5 Gwerthuso effaith strategaethau ysgolion cymunedol

Dylai awdurdodau lleol:

A6 Cynnwys camau mewn cynlluniau strategol yn ymwneud â sut byddant yn datblygu mentrau awdurdod cyfan i gynorthwyo ysgolion i fod yn ysgolion cymunedol effeithiol

A7 Cryfhau gweithio ar draws cyfarwyddiaethau i gynllunio ffyrdd i leoli ystod o wasanaethau mewn ysgolion

A8 Sicrhau bod cynllunio ar gyfer Ysgolion yr 21ain Ganrif yn ystyried yr angen am fannau / ystafelloedd sylfaen i deuluoedd a'r gymuned eu defnyddio

A9 Cynorthwyo ysgolion i benodi staff ymgysylltu â theuluoedd a'r gymuned, gan gynnwys datblygu swydd ddisgrifiad ar gyfer yr aelodau staff hyn

A10 Darparu cyfleoedd dysgu proffesiynol i staff cymorth ysgolion, cyrff llywodraethol a phartneriaid strategol i ddatblygu ysgolion cymunedol

Bydd tîm Rhaglen Ysgolion a Cholegau'r 21ain Ganrif y Gyfarwyddiaeth Addysg yn ysgrifennu at awdurdodau lleol er mwyn tynnu eu sylw at yr argymhellion i awdurdodau lleol ac i ysgolion yn yr adroddiad hwn.

Dylai Llywodraeth Cymru:

A11 Datblygu cyfres o nodweddion diffiniol, cytûn ar gyfer ysgolion cymunedol, ac ystyried sut caiff ysgolion eu dosbarthu'n 'ysgolion cymunedol' a sut caiff y term hwn ei ddefnyddio i nodi ysgolion penodol

A12 Hyrwyddo manteision ysgolion cymunedol, yn enwedig mewn ardaloedd difreintiedig, gydag ysgolion, awdurdodau lleol a chonsortia rhanbarthol

A13 Cryfhau'r disgwyliad i gynnwys camau gweithredu ar gyfer ymgysylltu â theuluoedd a'r gymuned mewn cynlluniau strategol ysgolion

A14 Adnewyddu arweiniad cenedlaethol ar ysgolion cymunedol, gan ddefnyddio'r Pecyn Cymorth Ymgysylltu â'r Gymuned a Theuluoedd, a rhoi arweiniad ar sut gall ysgolion werthuso a gwella eu strategaethau ysgol gymunedol

A15 Sicrhau bod cynllunio, arweiniad a safonau adeiladu ar gyfer y rhaglen Ysgolion a Cholegau'r 21ain Ganrif yn ystyried yr angen am leoedd y gall teuluoedd a'r gymuned eu defnyddio

Ymateb Llywodraeth Cymru:

Derbyn: Mae Llywodraeth Cymru yn derbyn canfyddiadau adroddiad Estyn.

Mae ysgolion yn chwarae rôl hollbwysig mewn cymunedau, ac mae angen inni sicrhau nid yn unig eu bod yn addas at y diben ond eu bod yn gallu darparu ar gyfer anghenion cymunedau lleol hefyd.

Yn 2019, cyhoeddwyd cyllid o £15 miliwn gennym i ysgolion adeiladu 20 o hybiau cymunedol a chanolfannau dysgu ychwanegol. Mae'r cyllid hwn yn parhau i gefnogi nifer o ddulliau peilot, er enghraifft addasu adeiladau sy'n bodoli eisoes at ddefnydd y gymuned ehangach, cynyddu maint neuadd ysgol, neu ddarparu cyfleusterau arbenigol neu gyfleusterau chwaraeon y gall pobl leol eu defnyddio. Caiff y cyllid ei ddefnyddio hefyd i greu manau sy'n diwallu angen penodol yn y gymuned leol, megis dysgu ieithoedd newydd neu sgiliau galwedigaethol.

Byddwn yn gwerthuso'r 20 o brosiectau peilot a ariennir o dan gronfa gyfalaf Hybiau Cymunedol ac yn cyhoeddi'r canlyniad er mwyn sicrhau y caiff arferion da eu rhannu'n fwy cyffredinol. Byddwn hefyd yn datblygu, yn profi ac yn cyhoeddi adnoddau, gan gynnwys canllawiau ac astudiaethau achos, fel y gall ysgolion a cholegau gael gafael ar rhagor o gymorth a syniadau i ddatblygu dull gweithredu sy'n canolbwyntio ar y gymuned.

Rydym wedi ailfrandio Rhaglen Ysgolion a Cholegau'r 21ain Ganrif, y mae rhaglen beilot yr Hybiau Cymunedol yn rhan ohoni, drwy lunio'r is-bennawd "datblygu manau dysgu i gymunedau". Yn ystod ail gam y rhaglen, a laniswyd ym mis Ebrill 2019, bydd buddsoddiad pellach o £2.3 biliwn i drawsnewid yr ystad ysgolion. Bydd y cyllid hwn yn cydnabod ac yn adeiladu ar y rôl allweddol y mae adeiladau ysgol yn ei chwarae, nid yn unig fel manau i addysgu ein plant, ond hefyd fel canolfannau i'w defnyddio gan y gymuned ehangach. Un prif ffocws yn ystod yr ail gam fydd trawsnewid ysgolion a cholegau yn hybiau ar gyfer dysgu ehangach a gweithgareddau lleol, gan herio a chefnogi ysgolion, colegau a chymunedau yng Nghymru i gydweithio i roi'r cyfleusterau hyn wrth wraidd eu cymunedau.

Drwy ein harweiniad ar achosion busnes a'n gweithgarwch rheolaidd i ymgysylltu â rhanddeiliaid ar gyfer Rhaglen Ysgolion a Cholegau'r 21ain Ganrif, rydym yn parhau i dynnu sylw at yr angen i ystyried cynllunio man cymunedol a theuluol ym mhob prosiect.

Byddwn yn parhau i hyrwyddo buddiannau ysgolion cymunedol drwy ein rhwydweithiau o randdeiliaid ac yn ceisio adnewyddu arweiniad i gynnwys Pecyn Cymorth Ymgysylltu â'r Gymuned a Theuluoedd, a'r ffordd y gall ysgolion werthuso a gwella eu strategaethau i fod yn ysgolion cymunedol.

Manylion cyhoeddi.

Caiff yr adroddiad ei gyhoeddi ar 7 Gorffennaf a bydd ar gael ar wefan ESTYN <https://www.estyn.llyw.cymru/adroddiadau-thematig>

Mae'r ddogfen yma hefyd ar gael yn Saesneg.
This document is also available in English.

@LIC_Addysg

Facebook/AddysgCymru

ISBN digidol 978-1-80038-925-0

© Hawlfraint y Goron Gorffennaf 2020
WG41009